

Josef Říha a ústecký hudební život

MILOŠ HONS

C

Na počátku letních prázdnin nás všechny rozesmutila zpráva o úmrtí profesora Josefa Říhy (21. 12. 1934 – 12. 7. 2014). Odešla významná osobnost českého hudebního školství, skvělý člověk, kolega a kamarád. Byl vynikajícím hudebníkem praktikem a současně teoretikem se smyslem pro systematickosti a preciznost hudebních oborů jako vědeckých disciplín. V obou těchto sférách vchoval či inspiroval generaci následovníků, v jejichž názorech a vzpomínkách bude navždy figurovat pojem „Říhova škola.“ Jako student katedry hudební výchovy PF UJEP jsem Josefa Říhu poznal v roce 1980 a měl jsem k němu ihned respekt jako k učiteli, který umí a má co naučit a který dokonale zná problematiku hudební pedagogiky. Byl to rozený „kantor“, který dokázal zaujmout či přímo strhnout žáky a studenty od prvního stupně až po vysokoškoláky. Patřil a bude patřit mezi špičku nejvýznamnějších didaktiků spolu s Pavlem Jurkovičem, Miroslavem Střelákem, Petrem Jistelem, Mikulášem Popovičem, Jaroslavem Herdenem. Po celou dobu svého působení na katedře patřil k těm, kteří se nebáli ozvat, když bylo třeba, kteří měli, přes odbornou náročnost, vždy cit pro vysokou úroveň jednání a rozhodování. Pedagogická, sbormistrovská, organizační a v neposlední řadě i teoretická a skladatelská činnost Josefa Říhy přesahovala svým významem hranice regionu, ale je samozřejmě, že se nejvíce dotýkala ústeckého hudebního života.

Jeho profesní dráhu výrazně ovlivnil profesor Josef Smetana, který na Drtinově gymnáziu v Praze na Smíchově založil studentský smíšený sbor a koncertoval s ním v reprezentativních prostorách pražského

hudebního života. Po přijetí na Vyšší pedagogickou školu v Praze jeho učitelskou dráhu formovala řada výrazných učitelských osobností, k jakým patřili prof. Josef Plavec, sbormistr František Sýkora, hudební skladatel Felix Zrno. Přestože Říha nebyl nikdy členem žádné politické strany, byl jeho život před rokem 1989 poznamenán řadou omezení a normalizačních „zásahů shora.“ Hudební výchovu vystudoval dalkově na Filozofické fakultě UK a i zde jeho hudební profil ovlivnily výrazné osobnosti – Petr Eben, Marie Kadlecová, Jarmila Vrchotová-Pátová. Avšak ani absolvování FF UK, ani rigorózní zkouška na PF UK (PhDr.) v roce 1971 nezměnily odmítavý postoj stranických orgánů k Říhovu profesnímu růstu. Pro svůj veřejně deklarovaný postoj ke vstupu vojsk Varšavské smlouvy musel opustit místo učitele na cvičné škole při PF v Ústí n. L., bylo ukončeno jeho externí působení na katedře hudební výchovy PF a byl přeložen na ústeckou předměstskou školu do Krásného Března. Teprve po roce 1989 byl přijat jako odborný asistent na katedru hudební výchovy PF, kde se v r. 1991 úspěšně habilitoval prací na téma *Rozšířené vyučování hudební výchovy na ZŠ* a byl jmenován docentem v oboru hudební výchova a didaktika vyučování. Titul univerzitního profesora získal v roce 1995 v oboru, kterému se v posledním desetiletí věnoval intenzivně: hudební didaktika – sbormistrovství.

Již od šedesátých let intenzivně spolupracoval s katedrou hudební výchovy PF UJEP a na její cvičné škole zorganizoval experimentální výuku hudební výchovy, v mnohém odlišnou od koncepce Ladislava Daniela. I tento experiment byl násilně přeruš

9

vinou normalizačních opatření v r. 1971. Říha se stal učitelem základní školy v Krásném Březně a jeho takřka dvacetileté působení vytvořilo z předměstské školy metodické centrum hudební výchovy. I po svém druhém přijetí na PF po sametové revoluci a posléze i při vykonávání funkce vedoucího katedry (1991) a dále prorektora UJEP (1994–1996) se Říha i nadále věnoval výuce na této základní škole. V osmdesátých letech rozvíjel aktivní činnost také v České hudební společnosti, kde se v závěru minulého režimu stal i členem jejího ústředního výboru. Své pedagogické i odborné znalosti uplatnil jako lektor krajských kurzů modernizace hudební výchovy v Mostě, celostátních ve Znojmě a v Rychnově nad Kněžnou.

Říhův celoživotní zájem o sborový zpěv se datuje od členství v dětském a později gymnaziálním sboru. Teoretické i praktické základy získal od Františka Sýkory a sbormistrovství se věnoval bezprostředně po nástupu učitelské praxe. Vedle školního sboru vedl smíšený sbor v Neštěmicích, Smíšený sbor ústeckých učitelů, později Smíšený sbor Domu kultury. Řídil i arciděkanův chrámový sbor, kde spolupracoval s varhaníkem Karlem Hronem. V roce 1966 se seznámil s Vlastimilem Kobrlem, se kterým založil Ústecký dětský sbor. I tato etapa Říhovy sbormistrovské činnosti byla přerušena opatřeními ústeckého OV KSČ v době normalizace. Říhovy sbormistrovské ambice se zásadním způsobem projevíly bezprostředně po přijetí na katedru hudební výchovy PF UJEP. Spolu s Jiřím Holubcem založili výběrový komorní sbor Chorea academica, který tvořili jednak studenti hudebních oborů, jednak i členové katedry a několik učitelů – absolventů. Zpočátku sbor spolupracoval s Bendovým komorním orchestrem, který Říha v té době vedl, postupně následovaly koncertní cesty do Švédska, Maďarska, Polska, Dánska, Holandska, Německa, Slovenska, Francie, Itálie, Chorvatska, na Maltu, do Belgie, Španělska, USA. Po organizační i umělecké stránce byla nejnáročnější první zaoceánská cesta do USA v r. 1996, která položila základy další bohaté spolupráce ka-

tedry hudební výchovy PF UJEP se Státní univerzitou New York se sídlem v Cortlandu. Vzhledem k uměleckým kvalitám sboru Říha často inicioval spolupráci s profesionálními tělesy prováděním rozsáhlejších skladeb: *Stabat mater* a *Te Deum* Antonína Dvořáka, *Ódy na radost* a *Fantazie c moll* Ludwiga van Beethovena, *Vánočního oratoria* C. Saint-Saënsa, *Requiem* Hectora Berlioze. Je nesporně Říhovou zásluhou, že repertoár sboru Chorea academica se soustředil i na další rozsáhlejší díla, na ojedinělé provedení Dvořákova *Amerického praporu* či Janáčkovy *Otčenáše*. Pro své umělecké i odborné kvality byl často zván do domácích i zahraničních porot sborových soutěží.

Říhovy skladatelské ambice ovlivnil na počátku výtečný klavírista a hudební vědec Václav Vlk a v průběhu vysokoškolského studia skladatel Felix Zrno. U něj získal solidní kompoziční základy se smyslem pro logické vedení hlasů a moderní harmonii. Převážnou část Říhova odkazu pochopitelně tvoří sborové skladby. Mnohé byly oceněny na skladatelských soutěžích v Jirkově, Olomouci, Praze a jsou nahrány v rozhlasových studiích doma (Ústí n. L., Praha, Plzeň) i v zahraničí (Hilversum, Riga, Vídeň, Moskva). Velmi podnětná byla spolupráce s básníkem Václavem Fischerem, na jehož texty složil řadu písní a sborů. Pro smíšený sbor Chorea academica vznikla například *Missa brevis* a dvoudílná kantáta *Metamorphoses* na slova P. Ovidia Nasa pro sólový soprán, alt, tenor, ženský a smíšený sbor s doprovodem klavíru. Ústecký dětský sbor s manžely Kobrlovými premiéroval celou řadu Říhových skladeb, z nichž mnohé nahrál na CD či v rozhlasových studiích. K nejúspěšnějším patřily cykly *Když se hory zelenaly*, *Nad Betlémem vyšla hvězda jasná* a kantáta s melodramem *Kukulín* na slova Karla Havlíčka Borovského. V poslední době se Říha věnoval i tvorbě pro sólový klavír (*Poetická burleska*) nebo sólový hlas s průvodem klavíru (*Čtvero životních období*). Neméně významné jsou jeho skladby instruktivní (*Zpíváme z not*, *Skládám noty do písničky*, *Vánoční koledy* aj.). V seznamu

nalezneme i četné příležitostné skladby či hudební hříčky, kterými zpestřoval svá lektorská působení. K nejznámějším patří řada *Znojenských kánonů* i další hudební hříčky jako *Kdo by to řekl*, *Ježku, ježku* a další.

Josef Říha byl po celý život nesmírně aktivní člověk. Kromě vedoucích funkcí byl členem pracovní skupiny Akreditační komise ČR, předsedou Oborové rady doktorského stu-

dia Hudební teorie a pedagogika, členem vědeckých rad, rigorózních, habilitačních i profesorských komisí, iniciátorem symposia Cantus choralis, promotorem čestných doktorátů UJEP. Po éře prof. Herdena organizoval pravidelná setkání zástupců hudebních kateder ČR a SR, založil s prof. Andersenovou z USA stipendijní fond pro studenty a katedry hudební výchovy.

Vzpomínka na Pepu Říhu

JAN PRCHAL

Některé události nás zasáhnou jako blesk z čistého nebe – i když i s ním je možno počítat ... Přesně tak na mne zapůsobil telefonát Jiřího Holubce, ve kterém mi v neděli 13. července ráno oznámil, že náš kamarád, učitel a kolega profesor Josef Říha odešel. Pro mne odešel někdo, kdo mi byl velice blízký a kdo ovlivnil můj nejen profesní život měrou zcela zásadní. Osobnost, která v oblasti naší hudební pedagogiky sehrála jednu z klíčových rolí a kterou jsem měl to štěstí podrobně studovat ze všech možných pozic po dobu posledních třiceti pěti let. Přestože zhodnocení jeho činnosti pedagogické, skladatelské, sbormistrovské a jeho velice významného přínosu naší školní hudební výchově se dočká zpracování z povolanějšího pera, než je to mé, považujte tento text spíše za jakési osobní vyznání.

Kladu si otázku – jak k osobnosti Josefa Říhy přistoupit? Protože se mi jako učitelskému elévovi poštěstilo absolvovat svou souvislou pedagogickou praxi právě u něho na škole v Krásném Březně, která tehdy na přelomu 70. a 80. let minulého století představovala ve světě naší hudební výchovy výjimečný ostrůvek liberálního přístupu k předmětu, a později jsem se s ním sblížil

i osobně na kurzech ve Znojmě, nahlížím na něho jako na svého učitele a kamaráda, snad to nezní příliš neskromně. Nutno přiznat, že když jsem se dozvěděl, že budu „praktikovat“ právě u něho, nebyl jsem z toho nadšen – choval jsem k němu tehdy úctu téměř nezřícenou, neboť o něm na katedře kolovaly historky až neuvěřitelné. Jako pedagoga jsem jej totiž osobně nezažil – z politických důvodů mu byla činnost na pedagogické fakultě znemožněna.

Mé obavy tedy snad pochopí každý, kdo si vybaví chvíle, kdy poprvé stanul tváří v tvář dětem ve třídě. V mém případě to byli žáci 6. ročníku a i já sám jsem po 45 minutách cítil, že se tu a tam „chybička vloudila“. Zpět do učebny na tzv. rozbor se mi z jídelny před pronikavý pohled pod staženým obočím nad ostře střiženým knírem opravdu nechtělo. Po chvíli mlčení, vyplněné jeho preludováním na klavír, shrnul vše podstatné – přesně v duchu jeho geniální schopnosti pro zkratku – do jediné věty. Tu si jako učitel nesu s sebou po celý svůj život a dodnes mne inspiruje. Cítovat ji zde ale raději nebudu.

Josefa (nebo snad lépe Pepy) Říhy jsem si vždy vážil. Pro jeho osobitý a krásný vztah k žákům – dodnes si pamatuji scénu, kdy

